

В кінці 70-их рр. відбувається згладжування чітких границь між комплексами виділеними Безручко на початку 60-их рр. [2].

У 80-их рр. інтерес до вивчення донної фауни Молочного лиману йде на спад. Лише в кінці 90-их рр. проводиться дослідження фауни черевоногих моллюсків лиману та прилеглої частини Азовського моря [1]. Проте ця робота стосується лише видового складу згаданої групи донних тварин і не дає уявлення про їх щільність, біомасу та розподіл по акваторії. Даним дослідження виявлено 41 вид гастропод із 4 підкласів. Підклас *Pectinibranchia* представлений 33 видами, *Sinistrobranchia* - 4, *Opisthobranchia* - 3 та *Pulmonata* - 1. Із них 13 вказані для Азовського моря вперше.

Література:

1. Анистратенко О.Ю., Литвиненко Д.П., Анистратенко В.В. Новые данные о фауне брюхоногих моллюсков Молочного лимана и прилегающей зоны Азовского моря // Экология моря.-2000.-с 45-47.
2. Безручко А.А. Динаміка чисельності і біомаси пластинчатозяберних моллюсків Молочного лиману // Матер. конфер. "Географіч. і охорони природи". - м. Мелітополь, 1969.-122 с.
3. Виноградова З.А., Виноградов К.О. Зообентос Молочного лиману // Зб. біолог. обґрунт. розв. кефал. госп-ва схід. Сиваша і Молочного лимана. - Праці інт-ту гідробіології АН УРСР, 1960. – С. 35-45.
4. Милашевич К.О. Моллюски Черного и Азовского морей // Фауна России и сопредельных стран. Моллюски русских морей. - Питербург, 1916. – 312 с.

СЕРБІН С.

ДИНАМІКА ТА ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ ГЕОДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Геодемографічний процес (ГДП) – це часовий розвиток населення на певній території, його кількісні і якісні зміни, загальний напрямок і характер таких змін [6]. У широкому розумінні ГДП охоплює й зміни у просторовому розподілі населення, тенденції розвитку його розселення. Але, перш за все, ГДП представляє «часову траєкторію» розвитку населення певної території, тенденції його кількісних і якісних змін.

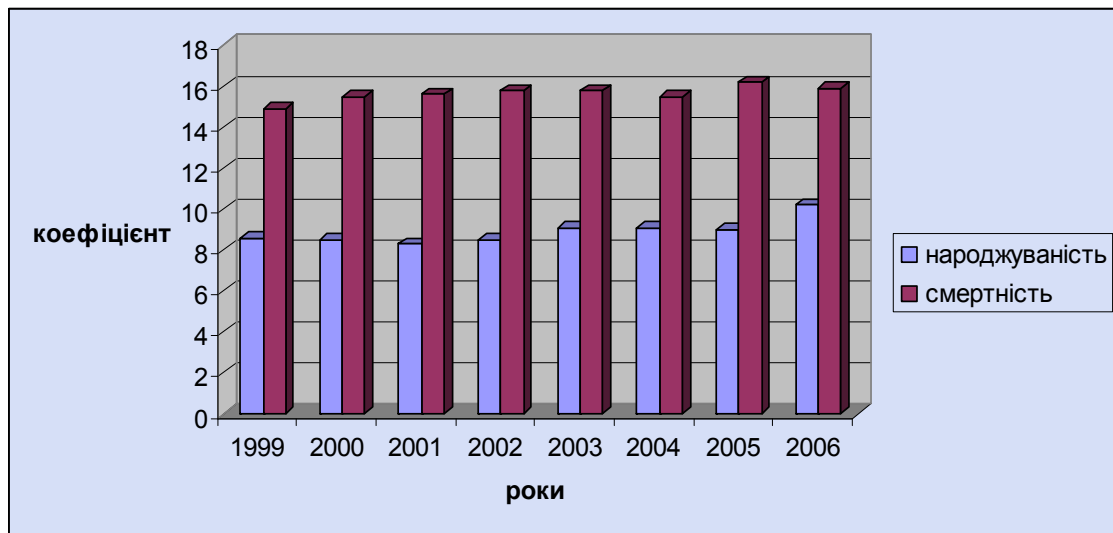
У демографії під смертністю розуміють процес вимирання поколінь і розглядають як масовий процес, що складається з одиничних смертей, які настають у різному віці [1].

Народжуваність – масовий статистичний процес народження дітей у сукупності осіб, що складають покоління, або в сукупності поколінь – населення [4]. Народжуваність є соціальним процесом, що підкоряється дії соціальних сил і закономірностей, але розгортається у визначених, історично-конкретних межах, що задаються дією біологічних, фізіологічних факторів.

Міграція населення – це переміщення людей в просторі, як правило, пов'язане із зміною місця діяльності та проживання. Міграції не змінюють кількість населення в світі, але помітно впливають на чисельність жителів окремих країн і на їх розселення по регіонам світу.

Аналіз геодемографічних процесів в Південному регіоні України, зокрема, в Херсонській області, показує, що в період з 1999 по 2006 роки демографічна ситуація значно погіршилася в порівнянні з минулими роками. Дослідження статистичних даних за вказаний період дозволив встановити динаміку чисельності населення окремих адміністративно-територіальних одиниць області. У 2006 році в області народилося 11475 дітей, це на 125 дітей (на 1,09%) більше ніж за попередній 2005 рік. Рівень народжуваності також зріс з 9,0‰ у 2005 році до 10,2‰ у 2006 році. Народжуваність має незначні сезонні коливання: у 2006 році більше народжень зафіксовано в літні місяці, менше – у зимовий період[5].

Аналіз рівня смертності населення свідчить про його зниження, у 2006 році він становив 15,9 померлих на 1000 населення (у 2005 році – 16,2‰). По міських поселеннях коефіцієнт смертності залишився на рівні 2005 року і становив 15,6 померлих на 1000 населення, по сільській місцевості зафіксовано зменшення показника смертності з 17,1‰ у 2005 році до 16,4‰ у 2006 році.

Рис. 1 Співвідношення показників народжуваності та смертності населення в Херсонській області (1999 – 2006)

На формування показників смертності населення суттєвий вплив мають три основні класи причин смерті – хвороби системи кровообігу, новоутворення та зовнішні причини смерті (нещасні випадки, отруєння, вбивства та самогубства).

У 2006 році порівняно з 2005 роком загальна захворюваність населення збільшилась на 1,51%, і по деяких хворобах спостерігалось вагоме збільшення захворюваності, насамперед на уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення, симптоми та ознаки відхилення від норми, виявлені під час клінічних та лабораторних досліджень, хвороби вуха та соскоподібного відростка.

Актуальною для Херсонщини є проблема боротьби з інфекційною патологією. Серед окремих хвороб цієї групи постійної уваги потребують соціально небезпечні захворювання, а саме: туберкульоз, ВІЛ (СНІД) та хвороби, що передаються статевим шляхом.

Таблиця 1

Поширеність хвороб в Херсонській області (на 10 тис.)

Класи хвороб	1999р.	2000р.	2001 р.	2002 р.	2003р.	2004 р.	2005р.	2006р.
Система кровообігу	2980,5	3454,5	3751,86	4198,94	4473,9	4612,65	4728	4823
Органи дихання	3017,1	3065,2	2937,9	2897,99	2973,1	3041,8	3020	3007
Новоутворення	276,6	290,9	312,32	319,02	326,6	323,0	339	352
Ендокринна система, розлад живлення, порушення обміну речовин	342,9	375,1	404,25	438,37	452,7	489,98	484	517
Кров і кровотворні органи	103,5	120,9	140,07	160,97	173,18	176,20	180	186

В Херсонській області спостерігається негативний природний приріст, тобто рівень смертності людей перевищує рівень народжуваності. Це спричинено негативною ситуацією в статеві-віковій структурі населення, тобто переважання чисельності жінок над кількістю чоловіків та значною часткою осіб старшої вікової категорії, що призводить до «старіння» населення.

Для групування районів за рівнем зміни природного приросту (убуття) населення в Херсонській області була використана відома формула Г. Стерджеса (Herbert Sturges), що була запропонована для виділення груп в рядах розподілу у 1926 році, яка виглядає наступним чином:

$$h = X_{\max} - X_{\min} / 1 + 3.322 \lg N [3];$$

де h – величина рівного інтервалу,

$X_{\max}$ – найбільше значення варіаційного ряду,

$X_{\min}$ – найменше значення варіаційного ряду,

N – число одиниць статистичної сукупності.

Для аналізу обрано зміни чисельності населення за період з 1999 по 2006 роки.

В результаті обчислення таких інтервалів виходить 5, з величиною інтервалу 1,41. Відповідно пропонуємо наступні якісні градації:

1. Надзвичайно сильне скорочення – Верхньорогачицький район;
2. Дуже сильне скорочення – Високопільський, Великолепетиський, Нижньосірогозький, Голопристанський райони;
3. Сильне скорочення – Горностаївський, Нововоронцовський райони, Херсон (міськрада), Каховський район, Нова Каховка (міськрада), Скадовський, Білозерський, Іванівський, Великоолександрівський, Новотроїцький, Бериславський, Генічеський райони;
4. Істотне скорочення – Цюрупинський та Каланчацький райони;
5. Із незначним скороченням – Чаплинський район.

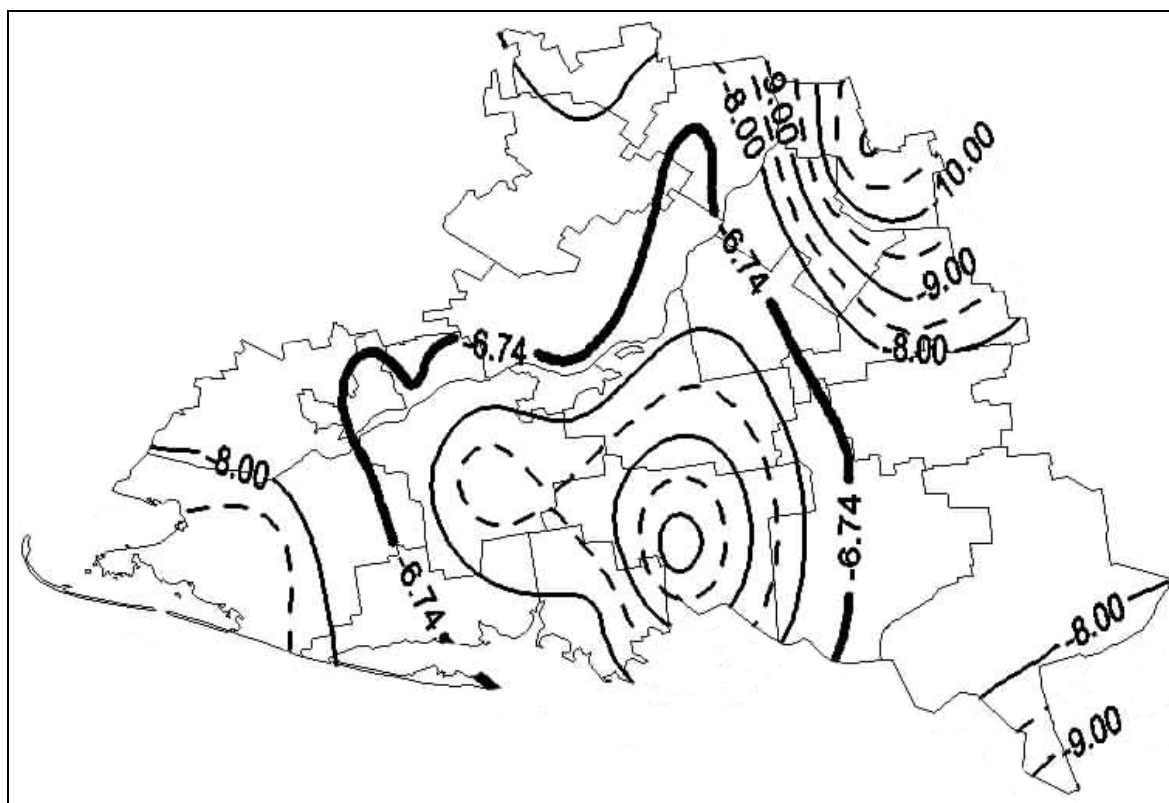
Одним із засобів узагальненого опису простору, що активно заселяється слугують центрографічні методи [3]. За допомогою їх визначається незмінний для даної території географічний центр як серединний пункт відповідної обмеженої геометричної поверхні.

Аналізуючи дані про скорочення чисельності населення в Херсонській області (рис.2), можна виявити роль головного міста обласної системи розселення та міських агломерацій. Ізолінії розходяться із збільшенням їх значення по периферії від центра, з чітко вираженим збільшенням скорочення чисельності населення на північному сході. Із збільшенням відстані від обласного центру темпи скорочення чисельності населення зростають. Тобто простежуються тенденції зростання значення південних і південно-західних адміністративних одиниць Херсонської області та зменшення північних і північно-східних.

Ізолінія середньообласного показника скорочення чисельності населення в Херсонській області перетинає такі райони, як Скадовський, Новотроїцький, Іванівський, Горностаївський, Нововоронцовський, Великоолександрівський, Бериславський, Білозерський райони, Херсон (міськрада) та Нова Каховка (міськрада), що складає -6,74%.

В напрямку до північного сходу спостерігається найбільш помітне зростання скорочення чисельності населення (до -11,03%). Це стали Високопільський, Великолепетиський, Нижньосірогозький та Верхньорогачицький райони.

Відповідно, стрімке зростання скорочення чисельності населення на території відбувається в напрямку від півдня до північного сходу Херсонської області.

Рис. 2 Скорочення чисельності населення в Херсонській області за 1999 – 2006 рр., у %

В Херсонській області найважливішим показником демографічної ситуації є величина природного приросту населення. На Херсонщині спостерігається тенденція до скорочення населення і це добре видно в

період з 1999 по 2006 роки. Така демографічна ситуація відбувається внаслідок того, що процеси смертності почали переважати над народжуваністю. Спостерігається також просторова заміна чисельності населення Херсонської області, а саме його стрімке скорочення в напрямку до півночі та північного сходу території області.

Література:

1. Муромцева Ю.І. Демографія: Навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. – К.: Кондор, 2006. – 300 с.
2. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища Херсонської області за 2006 рік. – Херсон: Державне управління навколишнього природного середовища в Херсонській області, 2007. – 138 с.
3. Пилипенко І.О. Методи та підходи щодо просторового аналізу змін чисельності сільського населення // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип.. 246: Географія. – Чернівці: 2005. – С. 181 – 188
4. Прибиткова І.М. Основи демографії: Посібник для студ. гуманітарних та суспільних фак. вищ. навч. закл. – К.: Артк, 1997. – 256 с.
5. Склад населення Херсонської області за статтю та віком: Статистичний збірник. – Херсон: Херсонське обласне управління статистики, 2007. – 101 с.
6. Топчів О.Г. Суспільно-географічні дослідження, методологія, методи, методики. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.

ТАРАН Ю.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ЕРОЗІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В МЕЖАХ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ґрунт – це тонкий шар земної кори, який виник в наслідок його перетворення під впливом води, повітря, організмів і має природну родючість. Ґрунти складаються з твердої, рідинної та газоподібної частин, рослин, тварин, мікроорганізмів і є однією із складових біосфери, базовим компонентом будь-якого ландшафту. Функціонування ґрунтів значно впливає на стан ландшафтів і біосфери в цілому, а через них на якість середовища існування. Крім того, ґрунтовий покрив є основою сільськогосподарського виробництва, визначаючи у багатьох випадках регіональну специфіку землекористування [2].

Деградація ґрунтів – це поступове погіршення якості ґрунту, викликане зміною умов ґрунтоутворення в результаті природних причин або нераціональної господарської діяльності людини, що супроводжується зменшенням вмісту гумус, руйнуванням структури та зниженням родючості ґрунту[1, 5].

Серед основних причин втрати ґрунтової родючості слід відзначити: патологію ґрунтового профілю та генетичних горизонтів (ерозія та дефляція, переущільнення поверхневих горизонтів, відчуження ґрунту з функціональних екосистем), порушення біоенергетичного режиму ґрунтів та екосистем (девегетація і дегуміфікація ґрунтів,